TARİH

9. SINIF

YAZILIYA HAZIRLIK

1. DÖNEM - 1. ORTAK YAZILI · SENARYO 2 · 2. SÜRÜM

TYMM 2026-2027

Hazırlayan: **Murat Altun**

Bu sorular Claude tarafından hazırlanmıştır.

1. Kaynak A ve Kaynak B'yi inceleyerek soruları cevaplayınız.

Kaynak A

Bosna-Hersek'teki Mostar şehrinde, Neretva Nehri üzerindeki tek kemerli taş köprü Kanuni Sultan Süleyman Dönemi'nde Mimar Hayreddin tarafından yapılmış ve 1566'da tamamlanmıştır. Mostar Köprüsü adıyla bilinen yapı, yüzyıllar boyunca nehrin iki yakasında yaşayan toplulukları birbirine bağlamış ve şehrin simgesi olmuştur. 9 Kasım 1993'te Bosna Savaşı sırasında top atışlarıyla yıkılan köprünün savaştan sonra yeniden yapılmasına karar verildi. Uzmanlar, köprünün XVI. yüzyılda hangi yöntemlerle yapıldığını araştırdı ve köprüyü dönemin yapım tekniklerine ve yöredeki taş ocaklarından çıkarılan aynı tür taşlara bağlı kalarak yeniden inşa etti. Türkiye'nin de destek verdiği çalışmaların sonunda köprü 2004'te yeniden açıldı. 2005'te UNESCO Dünya Mirası Listesi'ne alınan köprü, bugün farklı toplulukların barış içinde birlikte yaşama isteğinin simgesi olarak görülmektedir.

(Bu metin, Mostar Köprüsü'ne ilişkin bilgilerden yararlanılarak soru için hazırlanmıştır.)

Kaynak B

"(…) Karun hazinelerinin en değerli parçası olan Kanatlı Denizatı Broşu, Uşak Müzesinden çalınıp Almanya'ya götürülmüştür. (…) Diplomatik girişimler sonucunda 2013 yılında Türkiye'ye iade edilen bu broş, günümüzde Uşak Arkeoloji Müzesinde sergilenmektedir."

(Ders kitabından alınmıştır.)

1.1. Kaynak A'yı, olayların sırasını ve aralarındaki ilişkiyi bozmadan iki cümleyle özetleyiniz. (4 puan)

1.2. Kaynak A'ya göre köprünün XVI. yüzyıldaki yapım yöntemleri araştırılarak aslına uygun biçimde yeniden yapılmasının Mostar'da yaşayanlara sağladığı faydaları tarih öğrenmenin faydaları açısından açıklayınız. (4 puan)

1.3. Kaynak A ve Kaynak B'deki örneklerden yararlanarak geçmişe ait eserleri tanımanın ve korumanın bireye ve topluma birer faydasını tarih öğrenmenin faydaları açısından yorumlayınız. (6 puan)

2. Kaynak A ve Kaynak B'yi okuyarak soruları cevaplayınız.

Kaynak A

1965 nüfus sayımına göre Türkiye nüfusunun yaklaşık üçte ikisi köylerde yaşıyordu. TRT'nin 31 Ocak 1968'de Ankara'da başlattığı deneme televizyon yayınları, yeni vericiler kuruldukça yıllar içinde ülkenin diğer bölgelerine ulaştı. 1970'te kurulan Türkiye Elektrik Kurumunun da üstlendiği köylere elektrik götürme çalışmaları 1970'li ve 1980'li yıllarda hızlandı.

(Bu metin, dönemin genel tarihî bilgilerinden yararlanılarak soru için hazırlanmıştır.)

Kaynak B

Ece, tarih öğretmeninin verdiği sözlü tarih ödevi için çocukluğunu 1960'lı ve 1970'li yıllarda bir köyde geçiren dedesi Nuri Bey'le görüştü. Nuri Bey şunları anlattı:

"Akşam olunca gaz lambasını yakardık; ödevlerimi onun titrek ışığında yapardım. Suyumuzu köy çeşmesinden bakır güğümlerle taşırdık; kış sabahları çeşmenin başında sıra beklerken ellerimiz donardı. Köyde tek radyo muhtarın evindeydi, önemli bir haber olduğunda herkes oraya toplanırdı. Ortaokul için kasabaya gidince televizyonu ilk kez kahvehanede gördüm; siyah beyaz ekranın önünde nefesimizi tutup izlemiştik. Köyümüze elektrik ben askerden döndükten sonra geldi. İlk ampul yandığında annem sevinçten ağlamıştı."

(Bu metin soru için hazırlanmıştır.)

2.1. Nuri Bey'in anlattıklarını, olayların sırasını koruyarak kendi cümlelerinizle özetleyiniz. (5 puan)

2.2. Nuri Bey'in anlattıklarından hangi ifadeler, Ece'nin o yıllarda köyde yaşayanların duygularını ve yaşam koşullarını anlamasına yardımcı olabilir? İki ifade seçerek tarihsel empati açısından açıklayınız. (5 puan)

2.3. Ece'nin bu görüşmeden bireysel olarak kazanabileceği iki şeyi açıklayınız. (4 puan)

2.4. Bir öğrenci, "Elektriksiz günler çok geride kaldı; bu anıları öğrenmenin bugün kimseye yararı yoktur." demiştir. Bu görüşe katılıp katılmadığınızı Kaynak A ve Kaynak B'ye dayanarak, tarih öğrenmenin topluma faydaları açısından açıklayınız. (6 puan)

3. Barış, 1877-1878 Osmanlı-Rus Savaşı (93 Harbi) hakkındaki sunumu için Rusya'da yayımlanmış bir kronolojiden bazı olayları not etti. Kronolojideki tarihler, Rusya'nın o dönemde kullandığı Jülyen takvimine göredir.

Not	Olay	Olayın tarihi (Jülyen takvimi)
P	Osmanlı Devleti ile Rusya arasında Ayastefanos (Yeşilköy) Antlaşması imzalandı.	19 Şubat 1878
R	Rusya, Osmanlı Devleti'ne savaş ilan etti.	12 Nisan 1877
S	Berlin Antlaşması imzalandı; Ayastefanos Antlaşması'nın birçok maddesi değiştirildi.	1 Temmuz 1878
T	Osman Paşa'nın aylarca savunduğu Plevne, Rus ordusunun eline geçti.	28 Kasım 1877

(Bu metin soru için hazırlanmıştır. Tablodaki tarihler, olayların gerçek tarihlerinin Jülyen takvimindeki karşılığıdır.)

Bilgi: Jülyen takvimi, Julius Caesar (Julyüs Sezar) zamanında düzenlenen güneş takvimidir; 1582'de bu takvim değiştirilerek bugün kullandığımız Gregoryen (miladi) takvim oluşturulmuştur. Rusya Gregoryen takvime 1918'de geçmiştir. XIX. yüzyılda Jülyen takvimindeki bir tarih, Gregoryen takvimindeki karşılığından 12 gün geridedir. 1877 ve 1878 yıllarında şubat ayı 28, kasım ayı 30 gündür.

Kaynak

"Tarih (...) niceliksel zaman açısından geçmişte olup bitenleri, toplumların geçirdikleri dönemleri yer ve zaman belirterek anlatan, geçmişte yaşanan olaylar arasında nedensel ilişkiler kurmaya çalışarak bu ilişkileri belge ve kalıntılara dayandırarak sistematik olarak incelemeyi konu edinen bir disiplindir."

(Güneş, 2005; ders kitabından alınmıştır.)

3.1. Tablodaki tarihleri Gregoryen (miladi) takvime çevirerek olayları eskiden yeniye doğru sıralayınız. (6 puan)

3.2. Sıraladığınız olaylardan en az ikisi arasında neden-sonuç ilişkisi kurarak Kaynak'taki "olaylar arasında nedensel ilişkiler kurmaya çalışarak" ifadesini açıklayınız. (4 puan)

3.3. Bir öğrenci, Edirne Ateşkesi'nin Rus kaynaklarında 19 Ocak 1878'de, bir Fransız gazetesinde ise 31 Ocak 1878'de imzalandığını görünce "Kaynaklardan biri yanlış bilgi veriyor." sonucuna varmıştır. Bu sonucu değerlendiriniz. (2 puan)

4. Soruları aşağıdaki metne göre cevaplayınız.

XIII. yüzyılda İzlanda'da yazıya geçirilen iki destanda (sagada), yaklaşık 1000 yılında Grönland'dan batıya yelken açan denizcilerin "Vinland" adını verdikleri bir kıyıya ulaştığı anlatılır. Bu anlatıların gerçek bir yolculuğa dayanıp dayanmadığı uzun süre tartışıldı.

1965'te Yale Üniversitesi, XV. yüzyılda çizildiği ileri sürülen ve Vinland'ı gösteren bir haritayı tanıttı. Nereden geldiği bilinmeyen ve mürekkebi incelenmemiş olan harita, Vikinglerin Amerika'ya ulaştığının belgesi olarak büyük ilgi gördü. Sonraki incelemelerde mürekkepte ancak 1920'lerde üretilmeye başlanan bir madde bulundu; 2021'de haritanın sahte olduğu kesinleşti.

Norveçli Helge ve Anne Stine Ingstad çifti ise destanlardaki yer tasvirlerinden yola çıkarak Kanada'nın Newfoundland (Nufaundlend) Adası kıyılarını taradı. 1960'ta yöre halkından birinin gösterdiği tümseklerde sonraki yıllarda yaptıkları kazılarda İskandinav tarzı ev kalıntıları, demir gemi perçinleri ve bronz bir giysi iğnesi buldular. Böylece Vikinglerin Kristof Kolomb'dan yaklaşık beş yüzyıl önce Amerika'ya ulaştığı kanıtlandı. Adada yetişmeyen bir ceviz türünün kabukları ise Vikinglerin daha güneye de gittiği düşüncesini doğurdu. 2021'de yayımlanan bir araştırma, yerleşimdeki ahşap parçaların 1021 yılında kesildiğini gösterdi.

Bununla birlikte destanlardaki Vinland'ın tam olarak neresi olduğu konusunda araştırmacılar arasında bugün de görüş birliği yoktur.

(Bu metin, Vikinglerin Amerika yolculuklarına ilişkin araştırmalardaki bilgilerden yararlanılarak soru için hazırlanmıştır.)

4.1. Metinden, Vikinglerin Amerika yolculuğuna ilişkin bilginin yeni bulgularla değiştiğini gösteren iki örnek yazınız; her örnekte önceki ve sonraki bilgiyi belirtiniz. (6 puan)

4.2. Haritayı tanıtanlarla Ingstad çiftinin izlediği yolları karşılaştırarak araştırmacının yönteminin tarihsel bilgiyi nasıl etkilediğini açıklayınız. (5 puan)

4.3. Metinde yararlanılan kaynaklardan üç farklı türde birer örnek yazınız ve her birinin türünü (sözlü, yazılı, sesli ve görüntülü, eşya ve nesneler) belirtiniz. (3 puan)

4.4. Bir öğrenci, "Haritanın sahte olduğu laboratuvarda kanıtlandığına göre Vinland'ın yeri de laboratuvar deneyleriyle kesin olarak belirlenebilir." demiştir. Bu görüşü tarihsel bilginin fen bilimlerindeki bilgiden farklı yönleri açısından değerlendiriniz. (6 puan)

5. Kerem, okulunun ilk yıllarını araştırmıştır. Araştırma defterindeki notlar aşağıda karışık sırayla verilmiştir.

(A) Tanıtım kitapçığında okulun ilk yıl 150 öğrenciyle açıldığı yazıyordu. Kerem bu bilginin güvenilirliğini sınamak için onu kayıt defteri ve gazete haberiyle karşılaştırdı; ikisinde de sayı 112 olduğu için kitapçığın bu konuda güvenilir olmadığına karar verdi.

(B) 1958'de açılan okulunun ilk yıllarında öğrencilerin nerelerden geldiğini merak etti ve araştırmasını okulun ilk beş yılıyla (1958-1963) sınırlandırdı.

(C) Ulaştığı sonuçları okul dergisinde bir yazıyla paylaştı; yararlandığı bütün kaynakları yazının sonunda sıraladı.

(D) Okul arşivinde ilk yıllara ait öğrenci kayıt defterlerine, il halk kütüphanesinde okulun açılışını duyuran 1958 tarihli yerel gazete haberine ulaştı. Okulun 50. kuruluş yılı olan 2008'de öğretmenlerin okulun eski belgelerinden yararlanarak hazırladığı tanıtım kitapçığını da edindi.

(E) Kayıt defterlerinin hangi yıllarda ve hangi görevli tarafından tutulduğunu, gazete haberinin hangi gazetede ve hangi tarihte yayımlandığını belirledi. Kitapçığın kimler tarafından ve ne amaçla hazırlandığını not etti.

(F) Kayıt defterlerinde öğrencilerin önemli bir kısmının çevre ilçelerden geldiğini ve okulda yatakhane bulunduğunu gördü. O yıllarda birçok ilçede lise bulunmadığını dikkate alarak okulun çevre ilçelerin gençlerine de hizmet veren bir eğitim merkezi olduğu sonucuna ulaştı.

(Bu metin soru için hazırlanmıştır.)

5.1. Notların her birinin, tarihsel bilginin üretim sürecindeki hangi aşamaya ait olduğunu yazınız. (6 puan)

5.2. Kerem'in yararlandığı kaynaklardan birini birinci elden, birini ikinci elden kaynak olarak belirleyiniz. Seçiminizi kaynakların ne zaman ve neye dayanılarak oluşturulduğunu dikkate alarak açıklayınız. (8 puan)

6. Melis, “1071 Malazgirt Meydan Muharebesi” konulu proje ödevi için aşağıdaki kaynakları bir araya getirmiştir.

Kaynak	Kaynağa ilişkin bilgi
A	Bizanslı yargıç Mihail Attaleiates’in (Mihail Atalyatis) tarih kitabı: Attaleiates, İmparator Romen Diyojen’in seferlerine ordu yargıcı olarak katılmış; savaş günü büyük olasılıkla ordugâhta kalmış, savaş alanında olanların bir kısmını askerlerden dinlemiştir. Eserini yaklaşık sekiz yıl sonra yazıp Dukas ailesinden imparatoru tahttan indiren yeni imparatora sunmuştur. Eserde Romen Diyojen övülür, yenilgiden Dukas ailesinden bir komutan sorumlu tutulur.
B	Bizanslı devlet adamı Mihail Psellos’un (Mihail Pselos) eseri: Psellos, savaş sırasında İstanbul’dadır. Romen Diyojen’in rakibi Dukas ailesine yakındır ve bu aileden gelen imparatorun öğretmenliğini yapmıştır. Eserinde yenilgiden Romen Diyojen’i sorumlu tutar.
C	Sultan Alparslan Dönemi’nde basılmış, sultanın adının ve unvanlarının yazılı olduğu altın sikkeler
D	2020’li yıllarda yayımlanmış, farklı tarafların kaynaklarını karşılaştırarak savaşı anlatan bir tarih kitabı

(Tablodaki bilgiler, kaynaklara ilişkin genel bilgilerden yararlanılarak soru için hazırlanmıştır.)

6.1. Tablodaki her kaynağın birinci elden mi ikinci elden mi olduğunu belirtiniz. (4 puan)

6.2. Yazarların konumlarını ve bakış açılarını dikkate alarak Melis’in Kaynak A ve Kaynak B’yi kullanırken nelere dikkat etmesi gerektiğini sorgulayınız. (6 puan)

6.3. Attaleiates, esir düşen Romen Diyojen’e Sultan Alparslan’ın iyi davrandığını ve onu kısa süre sonra serbest bıraktığını yazmıştır. Melis’in bu bilginin doğruluğunu sınamak için yapabileceği iki çalışmayı açıklayınız. (4 puan)

6.4. Melis araştırmasını okulda sergilenecek bir posterle sunacaktır. Posterin kanıta dayalı bir ürün olması için dikkat etmesi gereken üç hususu yazınız. (6 puan)

ÖĞRENME ÇIKTILARI VE BECERİLER

SORU NO	ÖĞRENME ÇIKTISI	BECERİLER
1	TAR.9.1.1. Tarih öğrenmenin bireye ve topluma faydalarını yorumlayabilme	Alan becerileri: SBAB2. Kanıta Dayalı Sorgulama ve Araştırma · Kavramsal beceriler: KB2.3. Özetleme, KB2.7. Karşılaştırma, KB2.14. Yorumlama
2	TAR.9.1.1. Tarih öğrenmenin bireye ve topluma faydalarını yorumlayabilme	Alan becerileri: SBAB2. Kanıta Dayalı Sorgulama ve Araştırma, SBAB3. Tarihsel Empati · Kavramsal beceriler: KB2.3. Özetleme, KB2.8. Sorgulama, KB2.14. Yorumlama
3	TAR.9.1.2. Tarihin doğasını farklı kaynaklar üzerinden inceleyebilme	Alan becerileri: SBAB1. Zamanı Algılama ve Kronolojik Düşünme, SBAB2. Kanıta Dayalı Sorgulama ve Araştırma · Kavramsal beceriler: KB2.7. Karşılaştırma, KB2.14. Yorumlama
4	TAR.9.1.2. Tarihin doğasını farklı kaynaklar üzerinden inceleyebilme	Alan becerileri: SBAB2. Kanıta Dayalı Sorgulama ve Araştırma (SBAB2.4. Kaynağı Sorgulama) · Kavramsal beceriler: KB2.3. Özetleme, KB2.7. Karşılaştırma, KB2.14. Yorumlama
5	TAR.9.1.3. Tarihsel bilginin üretim sürecini çözümleyebilme	Alan becerileri: SBAB2. Kanıta Dayalı Sorgulama ve Araştırma (SBAB2.2. Kaynaklardan Bilgi Toplama, SBAB2.3. Kaynağı İnceleme, SBAB2.4. Kaynağı Sorgulama, SBAB2.5. Kaynağı Yorumlama) · Kavramsal beceriler: KB2.4. Çözümleme, KB2.7. Karşılaştırma
6	TAR.9.1.3. Tarihsel bilginin üretim sürecini çözümleyebilme	Alan becerileri: SBAB2. Kanıta Dayalı Sorgulama ve Araştırma (SBAB2.3. Kaynağı İnceleme, SBAB2.4. Kaynağı Sorgulama, SBAB2.5. Kaynağı Yorumlama) · Kavramsal beceriler: KB2.7. Karşılaştırma, KB2.8. Sorgulama

PUANLAMA TABLOSU						
1	**2**	**3**	**4**	**5**	**6**	**TOPLAM**
14	*20*	*12*	*20*	*14*	*20*	***100***

Bu sınav, 2026-2027 eğitim öğretim yılı 1. dönem konu-soru dağılım tablosundaki 1. ortak yazılı **Senaryo 2** dağılımına göre, Türkiye Yüzyılı Maarif Modeli 9. sınıf öğretim programı esas alınarak hazırlanmıştır. Bu kâğıt, aynı senaryonun 2. sürümüdür: öğrenme çıktıları, soru sayısı ve puanlar 1. sürümle aynı, sorular farklıdır. Hazırlayan: Murat Altun. Bu sorular Claude tarafından hazırlanmıştır. Millî Eğitim Bakanlığının resmî yayını değildir; görseller Blender ile oluşturulmuştur.

ÇÖZÜMLER

1. Doğru cevap:

1.1. **(4 puan)**

- Birinci cümlede köprünün geçmişinin verilmesi: Osmanlı Dönemi'nde (1566'da) yapılan ve iki yakadaki toplulukları birbirine bağlayan köprünün 1993'te savaş sırasında yıkıldığı **(2 puan)**
- İkinci cümlede yeniden yapımın ve anlamının verilmesi: Köprünün XVI. yüzyıldaki yapım yöntemleri araştırılarak aslına uygun biçimde yeniden yapıldığı, 2004'te açıldığı ve bugün barış içinde birlikte yaşamanın simgesi sayıldığı **(2 puan)**

Kısmi puan: Metindeki cümleler aynen aktarılırsa ya da özet ikiden fazla cümleyle yazılıp ana fikri doğru verirse en fazla 2 puan verilir. Metinde olmayan bilgi eklenirse ya da olaylar arasındaki ilişki bozulursa ilgili ölçüt için puan verilmez.

1.2. **(4 puan)**

- Ortak kimlik ve aidiyet: Yüzyıllardır şehrin simgesi olan köprünün aslına uygun yeniden yapılmasıyla Mostar halkının ortak geçmişiyle bağının yeniden kurulduğunun, şehre ve geçmişine aidiyet duygusunun güçlendiğinin belirtilmesi **(2 puan)**
- Barış ve birlikte yaşama: Savaşta yıkılan ortak bir eserin yeniden yapılmasının, savaşın yol açtığı yıkımdan ders çıkararak farklı toplulukların barış içinde birlikte yaşama isteğini güçlendirdiğinin belirtilmesi **(2 puan)**

Not: "Kültürel mirasın korunması ve gelecek kuşaklara aktarılması" biçimindeki açıklama, köprünün toplulukları birbirine bağlayan ortak bir miras olduğu vurgulanırsa ikinci ölçüt için kabul edilir.

1.3. **(6 puan)**

- Bireye faydası: Geçmişine ve köklerine sahip çıkma bilinci kazanma, aidiyet duygusunun gelişmesi ya da farklı kültürlere ait eserleri tanıyarak saygı ve hoşgörü geliştirme; faydanın kaynaklardan bir örnekle ilişkilendirilmesi **(3 puan)**
- Topluma faydası: Kültürel mirasın korunarak gelecek kuşaklara aktarılması ya da ortak eserlerin toplulukları birbirine bağlayarak birlik ve barışı güçlendirmesi; faydanın kaynaklardan bir örnekle ilişkilendirilmesi (ör. broşun iade edilerek müzede sergilenmesi, köprünün yeniden yapılması) **(3 puan)**

Kısmi puan: Fayda doğru belirtilir ancak kaynaklarla ilişkilendirilmezse her biri için 2 puan verilir.

Örnek doğru cevap: 1.1. Kanuni Dönemi'nde 1566'da yapılan ve Neretva Nehri'nin iki yakasındaki toplulukları birbirine bağlayan Mostar Köprüsü, 1993'te Bosna Savaşı sırasında yıkıldı. Savaştan sonra uzmanlar köprünün eski yapım yöntemlerini araştırarak onu aslına uygun biçimde yeniden yaptı; 2004'te açılan köprü bugün barış içinde birlikte yaşamanın simgesi kabul ediliyor. 1.2. Köprü yüzyıllardır şehrin simgesi olduğu için aslına uygun yapılması, Mostar halkının ortak geçmişiyle bağını yeniden kurmuş ve şehre aidiyet duygusunu güçlendirmiştir. Ayrıca savaşta yıkılan ortak bir eserin yeniden yapılması, savaşın yıkımından ders çıkarıldığını gösterir ve farklı toplulukların barış içinde yaşama isteğini güçlendirir. 1.3. Geçmişe ait eserleri tanıyan birey, Kanatlı Denizatı Broşu'nun Türkiye'ye geri getirilmesi örneğindeki gibi kendi geçmişine sahip çıkmayı öğrenir ve aidiyet duygusu gelişir. Toplum açısından ise Mostar Köprüsü'nün yeniden yapılmasında olduğu gibi kültürel miras korunarak gelecek kuşaklara aktarılır ve ortak eserler toplulukları birbirine bağlar.

Yanlış cevap: 1.1'de metinde olmayan bilgilerin eklenmesi (ör. köprünün bir depremde yıkıldığının yazılması) ya da yalnızca köprünün yapıldığı yılın yazılması; faydanın tarih öğrenmeyle ilişkisi kurulmadan yalnızca turizm geliriyle açıklanması; 1.3'te bireysel ve toplumsal faydanın ayırt edilmemesi. Bu cevaplar ilgili ölçütten puan almaz; cevabın doğru bölümleri ilgili ölçütlere göre puanlanır. Cevap verilmemesi durumunda 0 puan verilir.

2. Doğru cevap:

2.1. **(5 puan)** Özette aşağıdaki unsurların, metnin anlamı bozulmadan ve öğrencinin kendi cümleleriyle verilmesi beklenir; her unsur 1 puandır.

- Nuri Bey'in çocukluğunu 1960'lı ve 1970'li yıllarda bir köyde geçirdiği **(1 puan)**
- Evlerde elektrik olmadığı için gaz lambası kullanıldığı, ödevlerin bu ışıkta yapıldığı **(1 puan)**
- Suyun köy çeşmesinden taşındığı ve kışın bunun çok zor olduğu **(1 puan)**
- Köyde radyonun az bulunduğu, televizyonu ilk kez ortaokul için gittiği kasabada gördüğü **(1 puan)**
- Köye elektriğin, Nuri Bey askerden döndükten sonra geldiği ve bunun büyük sevinç yarattığı **(1 puan)**

Kısmi puan: Metin aynen aktarılırsa en fazla 2 puan verilir. Metinde olmayan bilgi eklenirse ya da olayların sırası ve ilişkisi bozulursa ilgili unsur için puan verilmez.

2.2. **(5 puan)**

- Birinci ifadenin (ör. "ödevlerimi onun titrek ışığında yapardım", "kış sabahları çeşmenin başında sıra beklerken ellerimiz donardı") yazılarak yansıttığı yaşam koşulunun ya da duygunun (zorluk, yoksunluk, sabır) açıklanması **(2 puan)**
- İkinci ifadenin (ör. "İlk ampul yandığında annem sevinçten ağlamıştı.", "siyah beyaz ekranın önünde nefesimizi tutup izlemiştik") yazılarak yansıttığı duygunun (sevinç, heyecan, merak) açıklanması **(2 puan)**
- Tarihsel empatinin, Ece'nin kendini o dönemin koşulları içinde köyde yaşayan insanların yerine koyarak onların duygularını anlaması olduğunun; geçmişin bugünün imkânlarıyla yargılanmaması gerektiğinin belirtilmesi **(1 puan)**

2.3. **(4 puan)** Aşağıdakilerden herhangi ikisi; her biri 2 puandır.

- Geçmiş ile bugün arasında bağ kurma: Bugün sahip olduğu elektrik, su ve iletişim imkânlarının yakın geçmişte nasıl kazanıldığını kavraması **(2 puan)**
- Kuşaklar arası anlayış ve empati: Dedesinin ve onun kuşağının yaşadıklarını anlayarak onlara karşı saygı ve anlayış geliştirmesi **(2 puan)**
- Kimlik ve aidiyet: Ailesinin ve köyünün geçmişini öğrenerek köklerini tanıması **(2 puan)**
- Araştırma becerisi: Sözlü kaynaklardan yararlanarak soru sorma, dinleme ve not alma becerisinin gelişmesi **(2 puan)**

2.4. **(6 puan)**

- I. Görüşe katılınmadığının belirtilerek Nuri Bey'in anılarının, Kaynak A'da belirtildiği gibi nüfusunun büyük bölümü köylerde yaşayan bir ülkenin ortak deneyimini yansıttığının; bu anıları öğrenmenin toplumun yakın geçmişte geçirdiği değişimi anlamayı ve bugünü anlamlandırmayı sağladığının açıklanması **(2 puan)**

- II. Kuşaklar arası anlayış ve dayanışma: Gençlerin büyüklerinin yaşadığı zorlukları öğrenmesinin farklı kuşakların birbirini anlamasını kolaylaştırdığının, toplumda saygı ve dayanışmayı güçlendirdiğinin açıklanması **(2 puan)**
- III. Geçmişten ders çıkarma ve geleceğe yön verme: Elektrik ve su gibi hizmetlerin emekle ve görece kısa bir sürede kazanıldığını bilen toplumun bu kaynakları daha bilinçli kullanacağının ya da bu tür hizmetlerle ilgili geleceğe yönelik daha doğru kararlar alabileceğinin açıklanması **(2 puan)**

Kısmi puan: Görüşe katılınmadığı yazılır ancak gerekçe gösterilmezse 1 puan verilir. Öğrenci aynı düşünceyi farklı sözcüklerle anlatırsa (ör. “toplumsal hafıza”, “ortak hafıza”) ilgili ölçütten puan alır.

Örnek doğru cevap: 2.1. Nuri Bey çocukluğunu 1960’lı ve 1970’li yıllarda bir köyde geçirmiştir. O yıllarda evlerinde elektrik olmadığı için ödevlerini gaz lambasının ışığında yapmış, suyu köy çeşmesinden taşımışlardır; bu iş özellikle kışın çok zordur. Köyde yalnızca muhtarın evinde radyo vardır; Nuri Bey televizyonu ilk kez ortaokul için gittiği kasabada görmüştür. Köylerine elektrik o askerden döndükten sonra gelmiş, ilk ampul yandığında ailesi büyük sevinç yaşamıştır. 2.2. “Ödevlerimi onun titrek ışığında yapardım.” ifadesi, elektriksiz bir evde ders çalışmanın ne kadar zor olduğunu hissettirir. “İlk ampul yandığında annem sevinçten ağlamıştı.” ifadesi ise elektriğin o yıllarda köylüler için ne büyük bir değişim olduğunu ve yaşanan sevinci anlamamı sağlar. Ece bu ifadeler sayesinde kendini o dönemin koşullarında köyde yaşayan insanların yerine koyabilir. 2.3. Ece, bugün kolayca kullandığı elektriğin ve suyun yakın geçmişte nasıl kazanıldığını öğrenerek geçmişle bugün arasında bağ kurar. Ayrıca dedesinin kuşağının yaşadığı zorlukları anlayarak onlara karşı saygı ve anlayış geliştirir. 2.4. Bu görüşe katılmıyorum. Nuri Bey’in anıları, nüfusun üçte ikisinin köylerde yaşadığı bir ülkede milyonlarca insanın ortak deneyimidir; bu anıları öğrenmek toplumun kısa sürede nasıl değiştiğini anlamamızı ve bugünkü yaşamımızı anlamlandırmamızı sağlar. Gençler büyüklerinin yaşadığı zorlukları öğrendikçe kuşaklar birbirini daha iyi anlar ve toplumda dayanışma güçlenir. Ayrıca elektriğin ve suyun ne kadar emekle kazanıldığını bilen bir toplum bu kaynakları daha bilinçli kullanır.

Yanlış cevap: 2.1’de görüşmenin tek cümleyle (ör. “Dedesi köyde yaşadı.”) geçiştirilmesi ya da metinde olmayan bilgilerin eklenmesi (bu durumda yalnızca doğru verilen unsurlar puanlanır); 2.2’de empatinin “dedesine acımak” olarak açıklanması ya da geçmişin bugünün imkânlarıyla küçümsenmesi; 2.4’te öğrencinin görüşünün gerekçesiz olarak doğru kabul edilmesi. Cevap verilmemesi durumunda 0 puan verilir.

3. Doğru cevap:

3.1. **(6 puan)** Her tarihin Gregoryen takvime doğru çevrilmesi 1 puan **(4 puan)**, olayların doğru sıralanması 2 puandır.

- P: 3 Mart 1878 **(1 puan)**
- R: 24 Nisan 1877 **(1 puan)**
- S: 13 Temmuz 1878 **(1 puan)**
- T: 10 Aralık 1877 **(1 puan)**
- Sıralama: R (24 Nisan 1877) → T (10 Aralık 1877) → P (3 Mart 1878) → S (13 Temmuz 1878) **(2 puan)**

Kısmi puan: Sıralamada yalnızca iki olayın yeri karışmışsa sıralama için 1 puan verilir. Tarihler yanlış çevrilmiş ancak öğrencinin kendi bulduğu tarihlere göre sıralama tutarlıysa sıralama için 1 puan verilir. Sıralama Jülyen tarihleriyle yapılmış ve doğruysa (sıra iki takvimde de aynıdır) sıralama puanı tam verilir.

3.2. **(4 puan)**

- Sıralanan olaylardan en az ikisi arasında doğru bir neden-sonuç bağlantısı kurulması **(2 puan)**. Örnekler: Rusya'nın savaş ilan etmesiyle başlayan savaşta Plevne'nin düşmesi Rus ordusunun ilerlemesini kolaylaştırmış, savaşı kaybeden Osmanlı Devleti Ayastefanos Antlaşması'nı imzalamak zorunda kalmıştır; Berlin Antlaşması, Ayastefanos Antlaşması'nın maddelerini değiştirmek için yapılmıştır, yani Ayastefanos olmasaydı Berlin'de bu düzenlemelere gerek kalmazdı.
- Bir olayın nedeninin ondan önce gerçekleşmiş olması gerektiği için kronolojik sıralamanın neden-sonuç ilişkisi kurmanın ön koşulu olduğunun; tarihin olayları yalnızca sıraya dizmekle kalmayıp aralarındaki ilişkileri belgelere dayanarak açıkladığının belirtilmesi **(2 puan)**

Kısmi puan: Olaylar yalnızca tarih sırasıyla yeniden yazılır, aralarındaki bağlantı açıklanmazsa 1 puan verilir.

3.3. **(2 puan)** Sonucun yanlış olduğunun; iki tarihin farklı takvimlere göre verilmiş aynı gün olduğunun (Jülyen takvimindeki 19 Ocak 1878, Gregoryen takvimindeki 31 Ocak 1878'dir); tarihçinin kaynakları karşılaştırırken önce her kaynağın hangi takvimi kullandığını sorgulaması ve tarihleri ortak bir takvime çevirmesi gerektiğinin belirtilmesi **(2 puan)**.

Örnek doğru cevap: 3.1. P: 3 Mart 1878, R: 24 Nisan 1877, S: 13 Temmuz 1878, T: 10 Aralık 1877. Sıralama: R → T → P → S. 3.2. Rusya'nın savaş ilan etmesiyle başlayan savaşta Plevne'nin düşmesi Rus ordusunun önünü açmış, yenilen Osmanlı Devleti Ayastefanos Antlaşması'nı imzalamak zorunda kalmıştır. Berlin Antlaşması da Ayastefanos'un maddelerini değiştirmek için yapılmıştır. Olayları sıraya dizmek, hangisinin diğerine yol açtığını görmemizi sağlar; tarihçi bu ilişkileri belgelere dayanarak açıklar. 3.3. Bu sonuç yanlıştır. Rus kaynağı Jülyen takvimini, Fransız gazetesi Gregoryen takvimini kullanmıştır; 19 Ocak'a 12 gün eklenince 31 Ocak bulunur, yani iki kaynak aynı günü gösterir. Kaynakları karşılaştırmadan önce hangi takvimin kullanıldığını sorgulamak gerekir.

Yanlış cevap: Jülyen tarihine 12 gün eklemek yerine 12 gün çıkarılması (ör. P için 7 Şubat 1878) ya da 13 gün eklenmesi; ay geçişlerinde ayın gün sayısının dikkate alınmaması (ör. T için "40 Kasım 1877" ya da kasımı 31 gün sayarak "9 Aralık 1877" yazılması); 3.2'de olayların yalnızca tarihleriyle yeniden yazılıp aralarında ilişki kurulmaması (bu durumda kısmi puan kuralı uygulanır); 3.3'te öğrencinin sonucunun doğru kabul edilmesi. Cevap verilmemesi durumunda 0 puan verilir.

4. Doğru cevap:

4.1. **(6 puan)** Aşağıdakilerden herhangi ikisi; her biri 3 puandır.

- Gerçek bir yolculuğa dayanıp dayanmadığı tartışılan destan anlatılarının, Newfoundland'daki kazılarla doğrulanması; Vikinglerin Kolomb'dan yaklaşık beş yüzyıl önce Amerika'ya ulaştığının kanıtlanması **(3 puan)**
- Vikinglerin Amerika'ya ulaştığının belgesi sayılan haritanın, mürekkep incelemeleriyle sahte olduğunun anlaşılması **(3 puan)**
- Destanlarda "yaklaşık 1000 yılı" olarak geçen yolculuk zamanının, ahşap parçaların incelenmesiyle Vikinglerin 1021 yılında bu yerleşimde bulunduğu biçiminde kesin bir tarihe bağlanması **(3 puan)**
- Ceviz kabuklarının bulunmasıyla Vikinglerin yalnızca Newfoundland'a değil, daha güneydeki bölgelere de gitmiş olabileceği yorumunun ortaya çıkması **(3 puan)**

Kısmi puan: Örnek doğru verilir ancak bilginin nasıl değiştiği (önceki ve sonraki bilgi) açıklanmazsa 1 puan verilir.

4.2. **(5 puan)**

- Haritayı tanıtanların, haritanın nereden geldiğini sorgulamadan ve mürekkebini incelemeden onu önemli bir belge olarak kabul ettiklerinin; bu nedenle yıllarca yanlış bir bilginin yayıldığının belirtilmesi **(2 puan)**
- Ingstad çiftinin destanları kesin bilgi olarak değil ipucu olarak kullanıp sahada sistemli bir araştırma ve kazı yaparak somut kanıtlara ulaştığının; böylece bilginin kanıta dayandırıldığının belirtilmesi **(2 puan)**
- Araştırmacının izlediği yöntemin, kaynakları sorgulama biçiminin ve bakış açısının tarihsel bilginin doğruluğunu ve nasıl şekilleneceğini etkilediği sonucuna ulaşılması **(1 puan)**

4.3. **(3 puan)** Destan (saga) – sözlü kaynak; yazıya geçirildiği için "yazılı kaynak" cevabı da kabul edilir **(1 puan)**, harita – sesli ve görüntülü kaynak; "görsel" ya da "yazılı belge" cevabı da kabul edilir **(1 puan)**, ev kalıntıları, demir perçinler, bronz iğne, ceviz kabukları ya da ahşap parçalar – eşya ve nesneler, arkeolojik buluntu **(1 puan)**.

4.4. **(6 puan)**

- Tarihsel olayların geçmişte bir kez yaşandığının; Vikinglerin yolculuğu gibi bir olayın fen bilimlerindeki gibi laboratuvarda tekrar edilemeyeceğinin ve doğrudan gözlemlenemeyeceğinin belirtilmesi **(2 puan)**
- Laboratuvar incelemelerinin yalnızca nesneler hakkında (mürekkebin ya da ahşabın yaşı ve özellikleri) veri sağladığının; bu verilerin geçmişteki olaylarla ilişkilendirilmesinin, tarihçinin destan ve kalıntılar gibi eksik ve parçalı kanıtlardan yaptığı çıkarım ve yorumlara dayandığının; bu yüzden Vinland'ın yeri gibi konularda farklı yorumların ortaya çıkabileceğinin belirtilmesi **(2 puan)**
- Tarihsel bilginin kesin yasalara dayanmadığının, tarihte mutlak doğru bulunmadığının; yeni kanıtlar bulundukça bilginin değişebileceğinin (ör. haritanın önce belge sanılıp sonra sahte olduğunun anlaşılması) belirtilmesi **(2 puan)**

Örnek doğru cevap: 4.1. Destanlardaki Vinland yolculuğunun gerçek olup olmadığı uzun süre tartışılmıştır; Newfoundland'daki kazılarda bulunan ev kalıntıları Vikinglerin Kolomb'dan yaklaşık beş yüzyıl önce Amerika'ya ulaştığını kanıtlamıştır. Ayrıca 1965'te Vikinglerin yolculuğunun belgesi sayılan harita, mürekkep incelemeleriyle sahte çıkmıştır. 4.2. Haritayı tanıtanlar, nereden geldiği bilinmeyen ve mürekkebi incelenmemiş bir kaynağı sorgulamadan kabul etmiş, bu yüzden yıllarca yanlış bir bilgi yayılmıştır. Ingstad çifti ise destanları yalnızca bir ipucu olarak kullanmış, sahada araştırma ve kazı yaparak somut kanıtlara ulaşmıştır. Bu durum, araştırmacının yönteminin ve kaynağı sorgulama

biçiminin tarihsel bilginin doğruluğunu doğrudan etkilediğini gösterir. 4.3. Destan sözlü kaynak, harita sesli ve görüntülü kaynak, ev kalıntıları ve perçinler eşya ve nesneler türündedir. 4.4. Bu görüş yanlıştır. Vikinglerin yolculuğu geçmişte bir kez yaşanmıştır; laboratuvarda tekrar edilemez ve gözlemlenemez. Laboratuvar incelemeleri yalnızca mürekkebin ya da ahşabın yaşını gösterir; bu bilgileri geçmişteki olaylarla ilişkilendirmek, tarihçinin eksik kanıtlardan yaptığı yorumlara dayanır. Bu yüzden Vinland'ın yeri konusunda farklı yorumlar vardır. Tarihsel bilgi kesin yasalara dayanmaz; haritanın sahte çıkmasında olduğu gibi yeni kanıtlarla değişebilir.

Yanlış cevap: 4.1'de metinde yer almayan ya da bilginin değişmesiyle ilgisi olmayan örneklerin yazılması; 4.2'de haritayı tanıtanların yönteminin "en güvenilir yöntem" olarak değerlendirilmesi; 4.3'te kaynak yerine kişi adlarının (Helge Ingstad, Kristof Kolomb) yazılması; 4.4'te "Tarihçiler yeterince çalışmadığı için Vinland'ın yeri bilinmiyor." ya da "Tarihsel bilgi de fen bilimleri gibi deneyle kanıtlanır." gibi cevaplar. Bu cevaplar ilgili ölçütten puan almaz. Cevap verilmemesi durumunda 0 puan verilir.

5. Doğru cevap:

5.1. **(6 puan)** Her doğru eşleştirme 1 puandır.

- A: Kaynağı sorgulama **(1 puan)**
- B: Konu veya sorun belirleme **(1 puan)**
- C: Kanıta dayalı ürün oluşturma **(1 puan)**
- D: Kaynaklardan bilgi toplama **(1 puan)**
- E: Kaynağı inceleme **(1 puan)**
- F: Kaynağı yorumlama **(1 puan)**

Not: Öğrencinin aşamaları sırasıyla yazmaması ya da notları süreç sırasına göre yeniden dizmesi puanını etkilemez; yalnızca eşleştirmenin doğruluğu değerlendirilir. Aşama adlarının ders kitabındaki anlamı koruyan farklı ifadelerle yazılması (ör. “kaynak taraması” ya da “bilgi toplama”) kabul edilir.

5.2. **(8 puan)**

- Birinci elden kaynağın yazılması: Öğrenci kayıt defterleri ya da 1958 tarihli gazete haberi **(2 puan)**
- Gerekçe: Birinci elden kaynakların olayların yaşandığı dönemde ya da bu dönemden hemen sonra oluşturulan özgün kaynaklar olduğunun; kayıt defterlerinin okulun ilk yıllarında tutulduğunun ya da gazete haberinin okulun açıldığı yıl yayımlandığının belirtilmesi **(2 puan)**
- İkinci elden kaynağın yazılması: 2008’de hazırlanan tanıtım kitapçığı **(2 puan)**
- Gerekçe: İkinci elden kaynakların olayların yaşanmasından çok daha sonra, birinci elden kaynaklara dayandırılarak ortaya konduğunun; kitapçığın okulun açılışından 50 yıl sonra, okulun eski belgelerinden yararlanılarak hazırlandığının belirtilmesi **(2 puan)**

Kısmi puan: Kaynak doğru seçilir ancak gerekçe tanıma dayandırılmadan yazılırsa (ör. “Çünkü eskidir.”, “Çünkü yenidir.”) gerekçe için 1 puan verilir.

Örnek doğru cevap: 5.1. A: Kaynağı sorgulama, B: Konu veya sorun belirleme, C: Kanıta dayalı ürün oluşturma, D: Kaynaklardan bilgi toplama, E: Kaynağı inceleme, F: Kaynağı yorumlama. 5.2. Öğrenci kayıt defterleri birinci elden kaynaktır. Çünkü birinci elden kaynaklar olayların yaşandığı dönemde ya da hemen sonrasında oluşturulan özgün kaynaklardır; kayıt defterleri de okulun ilk yıllarında tutulmuştur. Tanıtım kitapçığı ise ikinci elden kaynaktır. Çünkü ikinci elden kaynaklar olaylardan çok sonra, birinci elden kaynaklara dayanılarak hazırlanır; bu kitapçık da okul açıldıktan 50 yıl sonra, okulun eski belgelerinden yararlanılarak hazırlanmıştır.

Yanlış cevap: A notunun “kaynaklardan bilgi toplama”, C notunun “kaynağı yorumlama” olarak eşleştirilmesi gibi hatalı eşleştirmeler (yalnızca hatalı eşleştirmeler puan kaybeder); 5.2’de Kerem’in dergide yayımladığı yazının yararlandığı kaynak olarak gösterilmesi; tanıtım kitapçığının okula ait olduğu için birinci elden, gazete haberinin ise basılı olduğu için ikinci elden kaynak sayılması; birinci ve ikinci elden kaynakların “doğru ve yanlış kaynaklar” olarak tanımlanması. Cevap verilmemesi durumunda 0 puan verilir.

6. Doğru cevap:

6.1. **(4 puan)** Her doğru sınıflandırma 1 puandır.

- A: Birinci elden kaynak (olayların yaşandığı dönemde, seferde bulunmuş biri tarafından yazılmış özgün eser) **(1 puan)**
- B: Birinci elden kaynak (olayların yaşandığı dönemde, o dönemde yaşamış bir devlet adamı tarafından yazılmış özgün eser) **(1 puan)**

- C: Birinci elden kaynak (olayların yaşandığı döneme ait özgün nesne) **(1 puan)**
- D: İkinci elden kaynak (olaylardan çok sonra, birinci elden kaynaklara dayanılarak yazılmış eser) **(1 puan)**

Not: Ders kitabındaki tanıma göre birinci elden kaynak, olayların yaşandığı dönemde ya da bu dönemden hemen sonra oluşturulan özgün kaynaktır; yazarın savaşa tanık olmaması (Kaynak B) eseri ikinci elden kaynak yapmaz. Kaynak B için "ikinci elden" cevabına puan verilmez; yazarın tanık olmamasının yol açabileceği sınırlılık 6.2'de değerlendirilir.

6.2. **(6 puan)**

- Kaynak A: Attaleiates'in seferde bulunduğu için ayrıntılı ve değerli bilgiler verebileceğinin, ancak Romen Diyojen'i övmesinin, yenilginin sorumluluğunu Dukas ailesinden bir komutana yüklemesinin ve eserini Dukas ailesinden imparatoru tahttan indiren yeni imparatora sunmasının taraflı (ön yargılı) bir anlatıma yol açabileceğinin belirtilmesi **(2 puan)**; savaş günü büyük olasılıkla ordugâhta kaldığı ve savaş alanında olanların bir kısmını askerlerden dinlediği için bazı bilgilerinin sınırlı olabileceğinin belirtilmesi **(1 puan)**
- Kaynak B: Psellos'un Dukas ailesine yakın olması ve bu aileden gelen imparatorun öğretmenliğini yapması nedeniyle Romen Diyojen'i suçlamasının yönlendirme ya da ön yargı içerebileceğinin belirtilmesi **(2 puan)**; savaş sırasında İstanbul'da bulunduğu ve savaşa tanık olmadığı için bilgilerinin duyduklarına dayandığının, bu yüzden eksik ya da hatalı olabileceğinin belirtilmesi **(1 puan)**

Kısmi puan: Kaynakların taraflı olabileceği yazılır ancak yazarın konumuyla ilişkilendirilmezse her kaynak için 1 puan verilir.

6.3. **(4 puan)** Aşağıdakilerden herhangi ikisi; her biri 2 puandır.

- Bilgiyi farklı taraflara ait (Müslüman, Ermeni) başka kaynaklarla karşılaştırmak; farklı bakış açılarına sahip kaynaklarda aynı bilginin yer almasının güvenilirliği artırdığını belirtmek **(2 puan)**
- Attaleiates'e karşıt bakış açısındaki Psellos'un eserinde bu konuda ne yazdığını incelemek; rakip tarafın kaynağı da aynı bilgiyi veriyorsa bilginin daha güvenilir olacağını belirtmek **(2 puan)**
- Kaynaklar arasında çelişki varsa bunun nedenini (yazarın konumu, bilgiyi kimden duyduğu, eserin yazıldığı tarih) araştırmak **(2 puan)**
- Konuyla ilgili bilimsel araştırmalara (ör. Kaynak D) başvurarak tarihçilerin bu bilgiyi nasıl değerlendirdiğini incelemek **(2 puan)**

6.4. **(6 puan)** Aşağıdakilerden herhangi üçü; her biri 2 puandır.

- Farklı taraflara ait kaynakları karşılaştırarak savaşı nesnel biçimde, farklı bakış açılarını yansıtarak anlatmak **(2 puan)**
- Posterde kullandığı her bilginin hangi kaynağa dayandığını ilgili yerde göstermek (atıf yapmak) **(2 puan)**
- Yararlandığı bütün kaynakları posterin sonunda kaynakça olarak göstermek; bunun çalışmanın güvenilirliğini artırdığını ve bilimsel etik açısından zorunlu olduğunu belirtmek **(2 puan)**
- Güvenilirliği sorgulanan ya da başka kaynaklarla desteklenmeyen bilgileri kesin bilgi gibi sunmamak **(2 puan)**
- Kaynaklardaki bilgileri olduğu gibi kopyalamadan, kendi cümleleriyle özgün bir ürün ortaya koymak **(2 puan)**

Örnek doğru cevap: 6.1. A, B ve C birinci elden; D ikinci elden kaynaktır. 6.2. Attaleiates seferde bulunduğu için değerli bilgiler verir; ancak Romen Diyojen'i övmesi, yenilgiyi Dukas ailesinden bir komutana yüklemesi ve eserini Dukasları tahttan indiren imparatora sunması anlatımının taraflı olabileceğini gösterir. Ayrıca savaş günü büyük olasılıkla ordugâhta kaldığı için savaş alanında olanların bir kısmını başkalarından dinlemiştir; bu bilgiler sınırlı olabilir. Psellos ise Dukas ailesine yakın olduğu için Romen Diyojen'i suçlamış olabilir. Savaşa tanık olmadığından yazdıkları duyduklarına dayanır; eksik ya da hatalı olabilir. 6.3. Melis bu bilgiyi Müslüman ve Ermeni kaynaklarıyla karşılaştırabilir; farklı taraflardaki kaynaklar aynı bilgiyi veriyorsa bilgi daha güvenilirdir. Ayrıca Romen Diyojen'i eleştiren Psellos'un bu konuda ne yazdığına bakabilir. 6.4. Melis, farklı kaynakları karşılaştırarak savaşı nesnel biçimde anlatmalı, her bilginin kaynağını posterde göstermeli ve yararlandığı bütün kaynakları kaynakçada belirtmelidir.

Yanlış cevap: 6.1'de sikkelerin "yazılı bir eser olmadığı için kaynak sayılmaz" denmesi ya da Kaynak D'nin birinci elden kaynak olarak gösterilmesi; 6.2'de "Attaleiates seferde bulunduğu için yazdığı her şey kesin doğrudur." ya da "Psellos savaşı görmediği için eseri hiçbir işe yaramaz." gibi tek yönlü değerlendirmeler; 6.3'te yalnızca tek bir kaynağa güvenilmesinin önerilmesi; 6.4'te kaynak gösterilmeden hazırlanan bir posterin yeterli görülmesi. Bu cevaplar ilgili ölçütten puan almaz. Cevap verilmemesi durumunda 0 puan verilir.